

MÚSICA TRADICIONAL I MUSEUS: L'EXEMPLE DEL FLABIOL

JOSEP-MANUEL RUEDA TORRES

Director del Museu Etnològic del Montseny-la Gabella

La revalorització del patrimoni etnològic ha estat un procés lent a casa nostra. Tot el que fa referència a la vida i als fets culturals quotidians ha estat menystingut, o endreçat dins del subapartat «folklore» (entès en la seva accepció pejorativa), el calaix de sastre del món de la barretina i de les coses *nostrades*. No entrarem a analitzar-ne el perquè. Però volem manifestar la nostra dificultat a entendre-ho, ja que ens trobem davant d'elements bàsics per conèixer la nostra identitat i per saber com ha anat evolucionant i quina ha estat la seva capacitat d'adaptació a noves realitats. Això sobta més encara en un país, en una nació sense estat, en què s'hauria de ser més curós en aquests temes.

La realitat és que fins fa ben poc el tractament del nostre patrimoni etnològic o antropològic s'ha mogut en el terreny de la marginalitat, en comptes d'avançar vers concepcions més professionals, dinàmiques i de compromís amb els valors moderns de les societats a què pertany. Per tant, podríem dir que per raons diverses aquest patrimoni ha romàs indiferent a allò que la societat realment demandava.

Entre aquests fets culturals quotidians s'hi troben les manifestacions lúdiques, i entre elles les musicals. Aquestes darreres han estat precisament les que han format part per antonomàsia de l'univers folklorista-costumista, cosa que ha fet que romanguessin més en el món del sentimentalisme que en el dels temes que realment importen a la societat i a la comunitat.

Una bona mostra d'això es va palesar en la primera recerca

que féu el Museu Etnològic del Montseny-la Gabella (MEM-GA), i que serví de base per al seu projecte museístic. Un dels aspectes tractats a bastament fou el lleure, però sorprenentment ningú no ens va parlar de les festes de veïnat amenitzades per flabiolaires. Els entrevistats ens parlaren d'orquestres, de jazz-bands... d'allò que ells creien que prestigiava la seva societat i que podria ser d'interès als entrevistadors. Per tant aquest hauria pogut estar un element esvaït de la memòria de la comunitat, ja que ni oralment ni de manera escrita no n'havíem trobat testimonis. Tanmateix tot va canviar quan uns estudiosos del flabiol (en Rafel Mitjans i la Teresa Soler) adreçaren les seves investigacions cap aquest camí. Aleshores, assabentats de l'existència d'aquesta forma de lleure, vam tornar a entrevistar alguns informadors. Llavors, en ser interpellats sobre aquest tema, van recuperar-ne la memòria, probablement perquè vist l'interès dels investigadors, van revaloritzar una part de les seves vivències, que havien entre menystingut i oblidat, i això és el que ha permès conservar aquest patrimoni.

La música del flabiol fou, en una època, popular i arrelada a la comunitat, però quan esdevé «tradicional» és que ha patit un procés de pèrdua de vigència, d'actualitat, de popularitat en definitiva. Per tant aquest patrimoni s'ha de recuperar des d'una òptica diferent, no només perquè era la música que escoltaven els nostres avis o besavis; sinó perquè, a més a més, la seva recuperació pot revertir a la comunitat, pot dinamitzar-la culturalment, socialment i, per què no, econòmicament a través de l'atracció turística. La rendibilització turística del patrimoni etnològic per ella mateixa pot ser trivial, però si se sustenta en un coneixement científic sòlid pot contribuir al tan demanat creixement sostenible, o ser-ne almenys un element més.

Hi poden haver múltiples iniciatives en el camp de la rendibilització social. En el cas del flabiol ha estat precisament la seva Festa, que se celebra pels volts de Tots Sants, el principal element de rendibilització social i cultural, tal com ho demostren les setze edicions que se'n porten fins ara. Tanmateix hi ha d'altres accions que podrien contribuir a restituir al poble

el que és del poble, entre elles les que es puguin fer des del museu.

El museu com a ens cultural és possiblement el més polièdric, el que pot intervenir en el patrimoni musical des d'òptiques diferents, i no tan sols des de l'aspecte de visibilitat o difusió del producte. Així concretament, en el cas del Museu Etnològic del Montseny i dels sonadors de flabiol, s'ha garantit la conservació d'alguns instruments i s'ha avançat en la seva investigació i documentació.

En el fons d'objectes mobles del MEMGA disposem de pocs elements de música tradicional; la majoria tenen a veure amb el món del flabiol, i una altra part amb el dels xiulets i flautes de joguina. Ens limitarem al fons referit al flabiol. Els elements que conservem i que hem pogut documentar són:

– Un bombo i maneta, donat pels germans Joan i Vicenç Clapés de Fogueres de Montsoriu (Arbúcies-Riells, la Selva), amb el número d'inventari 2057. El bombo amida 15 cm d'alçada i 39 de diàmetre.

– Dos flabiols, donats també pels germans Joan i Vicenç Clapés, amb els números d'inventari 2054 i 2055. Un de 25 cm de longitud i l'altre de 24. Ambdós tenen 2 cm de diàmetre.

– Un flabiol, donat per Matilde Julià, besnéta del constructor de flabiols Andreu Serra Callicó «Való», d'Arbúcies, amb les virolles de llautó, amb el número d'inventari 2056. Les seves mides són 24 cm de longitud i 2 de diàmetre.

– Un bombo i maneta, pertanyents a Pau Tura Fontanet «Pau del Replà» i «Pau Pere Perers», d'Arbúcies, donat per Maria Rosa Tura, amb el número d'inventari 3704.

Tot aquest material, menys el bombo d'en Pau Pere Perers i el flabiol d'en Való, es troba exposat a la sala 12 (destinada al lleure) i concretament dins d'aquesta sala en la vitrina 32.

El Museu, però, també disposa d'un interessant fons de documents (entrevistes orals, enregistraments dels concerts i fotografies de les Festes del Flabiol...), els quals ajuden a contextualitzar aquests objectes.

No hi ha dubte que aquest material no té la representació que es mereix en el museu i més encara si tenim en compte aquest important recull documental. A més, les noves tècniques museogràfiques ens permetrien uns muntatges que comuniquessin millor amb els visitants. Això implicaria dedicar un espai específic a aquest instrument, on es podrien combinar els instruments, la música i les entrevistes orals, de manera que els usuaris del museu es fessin una idea acurada del que va significar per al lleure de les societats tradicionals.

Tanmateix cal dir que el MEMGA no és l'únic espai museístic en què es fa referència al flabiol. En el mateix marc del Montseny, just a la banda oposada d'Arbúcies, en les immediacions del Pla de la Calma, en el municipi de Tagamanent, la Diputació de Barcelona ha portat a terme una realització museística denominada *La Calma-Parc Etnològic del Tagamanent*, en què es troba un museu ubicat en una gran masia, l'Agustí, on es fa també esment d'aquest instrument. El projecte inicial el va realitzar el MEMGA, mentre que de l'execució se n'encarregà l'empresa Trànsit. A l'Agustí el visitant podrà escoltar la música del flabiol, seleccionada per en Jaume Aiats. L'espai, concretament, és el menjador on es celebrava l'aplec del Tagamanent. Gràcies a la investigació vam saber, a través d'una entrevista al darrer masover de l'Agustí, en Francesc Aicart, avui i malhauradament desaparegut, que l'àpat d'aquest aplec es feia al menjador de l'Agustí, i que la festa era amenitzada pel flabiolaire Ventura de Viladrau. Aquest flabiolaire, nascut l'any 1886 a Sant Julia de Vilatorrada i mort a Centelles l'any 1962, es deia Ventura Gili i Blanc. El museu reproduïx l'àpat de l'aplec, amenitzat per la música de flabiol, mentre la veu en off, ens parla de l'aplec, dels flabiolaires i d'en Ventura de Viladrau.

Aquest fet ens dona peu a parlar de la contribució del nostre museu a la investigació d'aquest instrument, ja sigui directament o indirecta. En aquest cas no parlarem de la recerca principal feta a Arbúcies (que complementa la part central feta per Rafel Mitjans i Teresa Soler), sinó de tots aquells reculls parcials que es fan, aprofitant altres projectes d'investigació,

en els quals ja es té en compte el fenomen del flabiol en aquesta zona. Així, en un projecte que el Museu està fent juntament amb la Universitat de Barcelona, dins de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya, endegat pel Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, aconseguirem notícies també de la presència de flabiolaires a la banda vallesana del Montseny, concretament al poble de Montseny. L'informant va ser l'avi de Can Cervera.

El MEMGA ha fet també que altres investigadors, que venien a cercar-hi informació, s'interessessin pel tema de la música tradicional. Aquest és el cas de Jaume Fugarolas, autor del llibre *Gaserans, anys 50: tal com érem. Vida, treball i tradicions d'un poble de pagès*. Aquest autor, a suggeriment nostre, també va fer especial atenció al flabiol, cosa que ha comportat nova informació sobre el tema, o be d'altra que complementava el que ja se sabia.

No hi ha dubte que els estudiosos del flabiol han de tenir en compte el MEMGA i, si cal, pressionar-lo perquè jugui el paper que li correspon. La col·laboració serà útil per a ambdues bandes: el Museu aconseguirà donar una visió més completa i acurada de les formes de vida d'un territori i de la seva evolució cultural, i l'investigador o l'estudiós assolirà un millor reconeixement de la comunitat i una millor rendibilitat social de la seva tasca, sovint desconeguda. Alhora també, d'aquesta manera un i altres contribuiran a la revalorització del patrimoni de la comunitat.